

אשרי האיש

קיצור הלכות חג השבועות
שחל במוצאי שבת

עם תוספת דינים השייכים לחג השבועות

כתבתי וערכתי בחסד ה' עלי

אשרי אזולאי

גבעת זאב

שנת תשע"ח

כתובת המחבר:
ת.ד 267 גבעת זאב

בהוצאת:

זמני השבת והחג (נצרך לכמה פרטי הלכות המובאים בפנים הקובץ)

זמן מנחה קטנה בשבת - 4:42

שקיעת החמה ביום שבת - 7:37

צאת הכוכבים - 7:53

צאת השבת - 8:08

צאת השבת כדעת ר"ת - 9:02

עמוד השחר ביום ראשון חג השבועות - 4:09

נץ החמה - 5:39

[הזמנים לפי לוח 'אור החיים', ע"פ אופק ירושלים]

התורה מטיבה בעולם הבא וגם בעולם הזה

נחלקו בגמרא (פסחים סח: ביצה טו:) היאך לחלק את היום טוב בענייני גשמיות ורוחניות האם צריך שכולו יהיה לה 'או כולו לכם או חצי חצי. ובגמרא בפסחים (שם) מזבא, הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם. ע"כ. והיינו שבשבועות לכל הדעות צריך גם 'לכם' דהיינו הגשמיות כאוכל ושתיה וכו'.

וכאן הבן שואל, האם לא מן הראוי שאדרבא, ביום חג השבועות שהוא יום מתן תורה יהיה כולו מוקדש לרוחניות ולפחות לחד שיטה יהיה כך, ואילו אנו רואים שלכל הדעות חייב גם להתעסק בענייני גשמיות?

בספר קדושת לוי (במדבר, שבועות) כתב לתרץ שבפסח אדם שמח שגופו שמח יצא מעבדות, דהוא טובות הגופני, אמנם שבועות דהשמחה הוא נתינת התורה והיה קשה לגוף לשמוח דהא מתן תורה הוא רק טובות רוחניות לזה אמרו 'בעצרת דבעינן נמי לכם', שישמח הגוף, דיאמין שהתורה הוא חיי העולם, חיי עולם הבא ועולם הזה, ו"אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד" וכו' (משלי ג, טז) ו"רפאות תהיה לשרך" וכו' (שם ג, ח) ובזה יתענג גופו גם כן. ע"כ.

ואפשר להביא סמך מהגמרא בגיטין (גב.). שם מסופר שבית הדין מינו את עמרם צבעא כאפוטרפוס על נכסי יתומים, לימים באה השמועה לבית דין שמועל הוא בכספי היתומים בזה שהולך וקונה בגדים, עמרם צבעא אישר את הדברים, ואמר שכל כוונתו בקניית בגדים אלו, בכדי לקיים את נכסיהם של היתומים, ואם כן זה לא לטובתו אלא לטובתם. ע"כ. ואם כן גם כאן אנו נאמר שמכיון שאנו משתמשים בצרכים הגשמיים שלנו לעבודתו יתברך, אם כן נמצא שגם על צרכינו הגשמיים נקבל שכר.

ובזה מסבירים את הפסוק (בראשית ב, ז) "ויהי האדם לנפש חיה" כי "אדם" עניינו חומר, עפר מהאדמה, ונפשו צריכה רק רוחניות. וזה שכתוב "ויהי האדם" כל הווית האדם בענייני החומר, הם למען ה"נפש החיה" לשעבד כל הצורך הגשמי בכוונה מיוחדת למען הרוחני, ובזה זוכה ונוחל ב' עולמות.

ומסופר על הרב שך זצ"ל ר"י פוניבז' שאמר פעם לאחד מתלמידיו שהוא רוצה בעולם הבא סטנדר כוס קפה ומסכת בבא קמא...דהיינו שהרגיש בעולם הזה

כבר עולם הבא, שאין כמו התענוג של לימוד התורה, עד שביקש שעולם הבא שלו יראה כעולם הזה...

ואמר פעם הרה"ק רבי מרדכי מלכוביץ זצ"ל כי אילו בעלי התאוות הגדולים בעולם היו יודעים מה ערב טעמה של תורה, היו זונחים את כל תענוגי העולם הזה ומתמסרים ללימוד התורה.

וכן הבית הלוי (פרשת יתרו) הקשה דלכאורה אינו מובן מדוע דווקא בעצרת לכולי עלמא בעינן "לכם" שהרי גם בפסח יש בו מעלה שיצאו בו ממצרים. ועוד דעיקר הטעם גם כן אינו מובן, דכי בשביל שניתנה בו תורה יהיה בו חיוב לאכול, ולכאורה אדרבה יותר היה צריך לקיים ביום זה כולו לה'. וביאר הבית הלוי על פי מה שאמרו חז"ל דהמלאכים ביקשו שתינתן להם התורה, ואמרו "תנה הודך על השמים", מה אנוש כי תזכרנו", ומשה רבינו נצחם ועיקר הנצחון היה במה שהמלאכים אינם יכולים לקיים המצות שבגוף, ועל כן מובן טוב מדוע אמרו הכל מודים בעצרת דבעינן "לכם", שהיא המצוה שאין המלאכים יכולים לקיימה, אבל אם היה כולו לה' הרי המלאכים יכולים לקיים עוד יותר מישראל (וכתב שם שמתעם זה נהגו לאכול בשבועות מאכלי חלב, כדי לקיים הדינים והזריזות בין אכילת חלב לבשר, דהיינו קינוח והדחת פה והוא כדי לקיים מצוה שבאכילה שלא שייך אצל המלאכים).

הגמרא בפסחים שם מביאה, רב יוסף ביומא דעצרתא, אמר עבדי לי עגלא תלתא, אמר, אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא (פירוש - רב יוסף ביקש שיכינו לו עגל שלישי לבטן שהוא המשובח שאילולי יום מתן תורה כמה יוסף היה בשוק). הרי שרב יוסף שמח שמחה גדולה על יום שבו ניתנה התורה שהפכה אותו למהות אחרת, ולא לסתם 'יוסף' ללא מידות, תורה ויראת שמים. אנו רואים בעינינו מה קורה שיש לאנשים דרך ארץ ואין להם תורה, והגויים יוכיחו שיש להם דרך ארץ, ואין להם תורה, ראו מה עשו לנו הגרמנים "המחונכים", כי ללא התורה מסכת הערכים עקומה, ויכולה להוביל לאבדון. [ושמעתי פעם מאחד המשגיחים שאמר שיש מושג של 'שוקא דרבנן' כמובא בבבא מציעא (כד:; וחולין (מח:); ורב יוסף אמר שהוא זכה להתעלות מעל כל דורו ולהיות מהמובחרים אף מבין התלמידי חכמים, וזה בזכות עסק התורה שלו בעמל רב, ועל זה אמר 'כמה יוסף איכא בשוקא' כי יש הרבה תלמידי חכמים בשם יוסף ואני זכיתי להיות המובחר שביניהם. ובגמ' הוריות (ד.) מובא שרב יוסף היה בבחינת סיני דהיינו שהיה בקי, ורבה היה עוקר הרים. ובתפארת שלמה

לשבועות כתב שאמרו חז"ל רב יוסף אמר, אי לאו האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא. היינו תמיד בעת לימודו בתורה הקדושה היה מעמד הר סיני לנגד עיניו ולמד באותו חשק וחביבות שקיבלו ישראל התורה בסיני. לכן כינוהו חז"ל 'סיני'.

מסופר שאחד המשכילים שאל את רבי אייזל חריף: יאמר לי רבינו, למה רבים מבין החרדים לדבר ה' אינם נזהרים בדרכי הנימוס, ודשים הם בעקבותיהם גופי הלכות של דרך ארץ וארחות עולם. לעומתם המשכילים, אף שמזלזלים הם במצוות, מדקדקים הם בהלכות דרך ארץ כחוט השערה?

השיב לו רבי אייזל חריף: הסיבה לכך פשוטה, כשבאו ישראל לקבל את התורה הזדרזו החרדים ויראי השם, השכימו הם קום, ורצו בזריזות להר סיני. הם הגיעו במועד וקיבלו את התורה כולה בין שבכתב ובין שבעל פה. ואילו אתם המשכילים "אבירי הנימוס" לא מיהרתם כלל, קמתם בעיצומו של יום, התרחצתם, התלבשתם לפי מיטב האופנה, סעדתם פת שחרית ויצאתם בטיוול להר סיני. אך באתם מאוחר מידי ואחזו כבר בסיום קבלת התורה לא נשתייר לכם איפוא, אלא אחת המסכתות האחרונות שבגמרא, מסכת דרך ארץ...

קיצור הלכות חג השבועות שחל במוצאי שבת

- א. יש להכין בערב שבת נר הדולק למשך 26 שעות או יותר כדי להעביר מאש לאש במוצאי שבת לצורך הדלקת נרות, בישול וכו'.
- ב. אין אומרים 'צדקתך' במנחה של שבת (ש"ע סי' רצב ס"ב).
- ג. בכל ערב שבת וערב יום טוב ראוי מאוד לכבות את אור החשמל קודם הדלקת הנרות בשמן או בנרות שעווה, ולחזור ולהדליק את החשמל אחר הדלקת נרות יום טוב ונרות שבת, ולכוין בעת הברכה על הנרות לפטור את מאור החשמל (חזו"ע שבת א' עמ' רטו, והוא מד' הש"ע סי' רסג ס"ח). וכשחל יו"ט במוצ"ש יסדר מערב שבת ע"י שעון שבת שיכבה את אור החשמל קודם ההדלקה לכבוד יום טוב, ואחר כך יודלק שוב החשמל ע"י השעון (ע"ש בבאו'). [או ידליק הנרות בחדר שאין שם אור חשמל (שו"ת באר משה ח"ח סי' סב), ועדיף שלא יקח את הנר באופן זה למקום אחר (ילקו"י ח"א עמ' רפא)].
- ד. גם ביום טוב יש מצוה להדליק נרות בשמן זית (כ"כ הפוסקים שאין סברא לחלק בין שבת ליום טוב. וכ"כ בספר חוקי הנשים להגאון הרב בן איש חי). כמו כן נהגו להדליק ב' נרות כמו ביום שבת (כה"ח סי' תקיד אות כט, והוא כנגד איש ואישה. ע"ש. וע"ע בכה"ח סי' רסג אות ט שכתב שביום טוב יש נהגו להדליק חמש נרות כנגד ה' עולים לספר תורה. ע"ש).
- ה. דנו הפוסקים האם מותר להכניס פתיל לתוך הבסיס שלו הנקרא 'פתיל צף' ביום טוב. האם יש לאסור בזה משום 'מתקן מנא' או שמא משום 'מכה בפטיש'. ויש שהתירו זאת בטענה כי הפתילה היא כלי בשלמותה שלבדה עומדת להדליק והעיגול אינו אלא להחזיקו שלא יפול לתוך השמן, ולכן אין בזה תיקון כלי וגם אין לו חשיבות כלי כיון דמיד אחר ההדלקה נפסד הפתילה ושוב אי אפשר להשתמש בה. ואין בזה גם דין 'מכה בפטיש' משום שהפתיל והפקק נידונים כב' חלקים נפרדים ולא דנים אותם ככלי אחד (שש"כ ח"ג פל"ג הע' מג, ארחות שבת ח"א עמ' רצד, קובץ מבית הלוי ח"ז. ע"ש בראיותיהם). ומכיון שיש מחמירים בזה, אם אפשר בקלות יש להכין מערב שבת הפתילות בתוך הבסיס שלהם וזוהי יצאו מהספק. ואם לא הכינו יש להקל בזה ולהכניס את הפתילה וכדברי הפוסקים הנ"ל.

1. ולגבי החלפת הפתילות ביום טוב יש שדנו בזה משום שהוכשרו להדלקה טוב יותר ע"י שדלקו בשבת והוי הכנה (ראה רמ"א סי' תקא ס"ז ומ"ב שם ס"ק לד). ויש שדנו בזה משום איסור מוקצה (עי' רע"א סי' תקא ס"ק ז, שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' לט אות א). ודעת הפוסקים שמעיקר הדין אין איסור מוקצה בפתילות משום שהוא טלטול לצורך אוכל נפש (רע"א, מ"ב, חוט השני יום טוב פ"א ס"ק ב, ארחות שבת ח"ב פ"ט הע' רפו). וכמו כן אין איסור להשתמש בפתילות הישנות, ואין בזה הכנה [והרוצה להחמיר, יהפוך הפתילות ותע"ב (מ"ב שם)]. והרוצה להחמיר כדאי שיכין פתילות חדשות בערב שבת לצורך הדלקה ביום טוב, ויכין ב' מערכות פמוטות וכיוצ"ב, אחד לשבת והשני ליום טוב. ואם לא היו לו ב' מערכות של פמוטות וכיוצ"ב יפיל הפתילות לתוך מגש ויטול המגש למקום האשפה שהוא טלטול מן הצד לצורך דבר המותר. וישתמש בפתילות חדשות לצורך הדלקת נרות ליום טוב, וכאמור.

2. מי שמדליקה בנרות שעוה מאיזה סיבה יש לה להיזהר שלא לחמם את הנר שעוה כדי לדבקו בפמוט או במנורה משום איסור "ממרח", ולכן צריך להדביקם ולהכניס בערב שבת. אם שכחה להכין, לא תדביק, אלא תדליק בנרונים או בשפופרת חלולה או בפמוט שאין צורך במירוח השעוה (מ"ב סי' תקיד ס"ק יח, ילקו"י ח"ה עמ' תצב, חזו"ע יו"ט, עמ' סא). ובפרט יש להזהיר על זה בליל שבועות שיש החושבים לעשות מצוה בהדלקת נרות נשמה בבית הכנסת בעת הלימוד, ונכשלים במירוח השעוה, וצריך להעיר להם שהוא אסור מעיקר הדין אלא יכינו הנרות בנרונים או שפופרת חלולה, וכאמור). ומותר לנקות הפמוט שנסתם בשעוה בסכין וכדו', ואין בזה משום תיקון כלי ביום טוב (כה"ח סי' תקיד ס"ק מא, חזו"ע שם), ולא איסור מוקצה (כיון שאין לשעוה זו חשיבות ונחשבת כלכלוך שבסיר הטפלה לסיר וה"ה כאן. ארחות שבת שם, וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצוק"ל כמובא שם).

3. ביום שבת לא יאמר 'אלך לישון שיהיה לי כח להיות נעור בלילה' ואף אם מטרת כוונתו להיות נעור בשביל מצוה כגון לימוד בליל שבועות משום שיש בזה זלזול בכבוד השבת שאומר שהולך לישון לצורך יום המחרת אף שהוא יום טוב. אלא יאמר 'ננוח כי שבת היום' או ישן מבלי לומר כלום, ואף שחושב במחשבתו שהוא כדי להיות נעור בלילה, אין בזה כלום כל עוד שלא אומר כן בפיו [עי' ספר חסידים (סי' רסו), מ"א (סי' שז, ס"ק א, א"ר), א"ר (שם ס"ק א), פמ"ג (סי' רצ ס"ק א), ערוך

השלחן (סי' רצ ס"ק ב), מ"ב (סי' רצ ס"ק ד), תורת שבת (סי' רצ ס"ק א), ילקו"י (שבת א', עמ' שצו).

ט. ראוי לקיים סעודה שלישית בשבת זו לפני סוף זמן מנחה קטנה, כדי שיכנס ליום טוב כשהוא תאב והוא מכלל כבוד יום טוב (רמ"א סי' תקכט ס"א והחונים עליו). וטוב שיתפלל מנחה לפני כן, שכן המנהג להתפלל מנחה לפני סעודה שלישית (ילקו"י שבת א' עמ' תג, וראה כה"ח סי' תקכט ס"ק טז). ואם הדבר לא אפשרי להתפלל ולסעוד מוקדם, יכול לאכול לאחר השעה הנ"ל אבל לא ימלא כרסו אלא יאכל כביצה פת שהוא שיעור סעודה שלישית כמבואר בש"ע (סי' רצא ס"א) והאחרונים שם (חזו"ע פסח, עמ' רסד, וחזו"ע יום טוב, עמ' צא. ומה שכתב שם 'עד כביצה' יש לדון, ואכמ"ל. ועי' בשער הציון סי' תקכט ס"ק י, וכה"ח סי' תקכט ס"ק טז וכה"ח סי' רצא ס"ק ה, ודו"ק).

י. אסור להכין משבת ליום טוב (ש"ע סי' תקג ס"א), רמ"א (סי' תרסז). ולכן אסור בשבת לסדר השלחנות בבית לסעודת יום טוב, לשטוף כלים ליום טוב (ואם הכלים הנ"ל עומדים בבית ומעלים צחנה וריחות רעים מותר לשטפם אף אם לאחר מכן ישתמש בהם בלילה). אין לשטוח עשבים בבית הכנסת (כמנהג בכמה מקומות שעושים כן בשבועות) ביום שבת משום שיש בזה הכנה. וכן אין להחליף פרוכת בשבת ליום טוב משום שהוא ניכר שהוא ליום טוב והוי מכין (מ"ב סי' תצד ס"ק ט). אלא יעשה הכל מערב שבת, או בצאת השבת לאחר אמירת 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש' [ואין לאסור בדיעבד בהנאה ממה שהוכן ביום השבת לצורך חול וק"ו לצורך יום טוב, כ"כ כמה פוסקים].

יא. להוציא אוכל מהמקפיא בשבת כדי שיפשיר עי' למרן הגר"ע יוסף זצוק"ל בספרו חזו"ע (שבת ב' עמ' תמז) שהתיר לעשות כן. וחלק על הגרש"ז אוערבאך זצ"ל שאסר לעשות כן. ע"ש בטעמיו. וישנו פתרון לכתחילה להימלט מהמחלוקת ע"י שישימו האוכל במקרר ולא במקפיא ולמחרת במוצ"ש בשעת צאת הכוכבים האשה תאמר 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש' ותניח את האוכל על הפלטה או על האש, ועד שהבעל יבוא מבית הכנסת ויקדש וכו', האוכל יהיה חם. ובמקרה ולא עשו כן אלא האוכל היה במקפיא מותר להוציאו ועדיף שיעשה כן בעוד היום גדול שלא יהיה ניכר שעושה כן למוצ"ש [עי' מ"ב סי' תרסז ס"ק ה, ועי' בקובץ ילקוט יוסף, פסח, עמ' כב הל' לו, ודו"ק. וה"ה בכל זה לגבי עוף או בשר קפואים שאינם מוכנים, ורוצה להוציאם לצורך

הכנתם בלילה, שהרי אין בהם דין מוקצה כמו שכתבו הפוסקים, ומ"מ גם כאן מי שרוצה להימלט מהמחלוקת הן מדין הכנה והן מדין מוקצה, יניח העוף או הבשר במקרר בערב שבת. ולגבי דגים לא מבושלים יש לחוש בהם למוקצה ואין להוציאם בשבת, ואכמ"ל]. [ולגבי האם מותר לחמם בפלטה חשמלית בשבת לחם קפוא או שאר אוכלים יבשים שאין בהם חשש בישול, כדי שיהיו מוכנים לו לאכול במוצ"ש, נראה שתלוי בטעמים שהביא מרן בחזו"ע שבת (שם) שאם מטעם החיי אדם (כלל קנג ס"ו) דהוי לצורך מצוה, יהא שרי גם הכא, ואם מטעם ד' שו"ת מהרש"ג (ח"א ס"י סא) שלא מקרי הכנה אלא במקום שכוונת העושה לחסוך לו זמן מהחול, מפני שבשבת הוא פנוי יותר, ובעשייתו דבר זה בשבת מרויח זמן, אבל במקום שאם לא יעשה הדבר בשבת, לא יכול לעשות הדבר ההוא במוצ"ש כלל, נמצא שאין כוונת העושה להחליף מעשה החול לשבת. אין הכי נמי אם לא יכול להפשירו בעוד היום גדול או ששכח להוציאו מהמקפיא בערב שבת וכו', יהא שרי, ואם מטעם המחזה אליהו (סי' סד) שאין זה אלא כמטלטל הדבר ממקום למקום, הכא שאני שעושה מעשה הפשרה בידיים וחמיר טפי. ונראה שלפי זה אם יעשה כן ע"י שיפעיל שעון שבת לפלטה הוי גרמא וקיל טפי למרות שנראה שדי באחד מן הטעמים להקל בזה גם ללא גרמא, משום דהוי איסור דרבנן. ונראה שיש עוד להקל לאכול מהאוכל שמוציאים מעט ביום השבת ובכך ינצל מאיסור מכין, וכמו שמצינו לגבי הבאת סידור לבית הכנסת וכדלקמן, ובפרט אם עושה כן בעוד היום גדול].

יב. מותר מעיקר הדין להתקלח במים צוננים בשבת, ובפרט בימים החמים, אף אם כוונתו להתקלח לכבוד יום טוב ואין בזה איסור הכנה, כיון שנהנה בעצם יום השבת וכמו שכתבו הפוסקים בנדון זה ובכיוצא בזה. ואמנם צריך להיזהר שלא לסחוט המגבת והשערות וכן שלא להסתרק במסרק בשבת, וטוב שיתקלח עם סבון נוזלי ויזהר שלא יחפוף ויסחוט שערות ראשו וגופו. ובמוצ"ש ליל יום טוב מותר להתקלח אף במים חמים שהוחמו בדוד שמש וכמו שכתב מרן רבינו עובדיה יוסף צצוק"ל בספרו חזו"ע (יום טוב, עמ' מא), ובלבד שיזהר בכל הדברים האמורים לעיל.

יג. אסור לכתחילה להכניס בקבוקי שתיה למקרר ביום שבת כדי שיהיו קרים במוצ"ש שהוא יום טוב, שאף הכנה קלה נאסרה משבת ליום טוב (מ"ב ס"י תרסז ס"ק ה). ואם שכח ולא הניח הבקבוקים בערב שבת

במקרה ואם יניח אותם במקרה בצאת השבת לא יספיקו להתקרב מותר לו להניח הבקבוקים במקרה בשבת בתנאי שיעשה כן בעוד היום גדול שלא ניכר שעושה כן ללילה (מ"ב שם בשם הח"א, ארחות שבת ח"ב עמ' תיא).

יד. אסור לגבאים לסדר המחזוריים או קריאי מועד ביום השבת ללימוד ולתפילה בלילה, אלא או שיכינו ביום שישי, או בצאת השבת. ואם מכין המחזוריים לפני תפילת ערבית יאמר 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש' ואז יהיה רשאי להכין הסיידורים וכו'. כמו כן אסור לגלול הספר תורה ביום שבת לקריאה ביום ראשון שהוא יום טוב אלא יעשו כן או ביום שישי או במוצ"ש שהוא ליל יום טוב.

טו. אדם הבא מביתו ביום השבת עם מחזור לחג השבועות (במקומות שיש עירוב כמובן) יעיין בו לפני כן בעוד היום גדול שלא יהיה מכין משבת ליום טוב (אחרונים). ואמנם אין להביא עמו את הטלית בעצם יום השבת לבית הכנסת לצורך לבישתה ביום טוב, משום איסור הכנה (ואם נצרך להביאה כי אין לו ברירה אחרת, על ידי שיתעטף בה בעצם יום השבת נראה דיש להתיר, ובפרט אם עושה כן בעוד היום גדול, ואכמ"ל).

טז. אדם הרוצה ללכת להתארח בבית הוריו וכדו', ומתחיל ללכת בעיצומו של יום השבת על מנת להגיע בלילה, אין בזה איסור הכנה, אף באופן שניכר שעושה כן לצורך מוצאי שבת משום שהליכה גרידא אינה בגדר מעשה הכנה, וכן לפי זה מותר לומר לחבירו בשבת לבוא אליו במוצאי שבת ובכל זה אף אם מוצ"ש הוא יום חול וק"ו שהוא יום טוב [עי' ש"ע סי' שו ס"א וס"ח וסי' שז ס"ז וס"ח, ארחות שבת ח"ב עמ' תיז ועוד]. וכן מותר ליקח עמו מפתח ביום שבת (במקום שיש עירוב, כמובן) כדי שיוכל לפתוח את ביתו במוצ"ש. [ש"כ שם].

יז. במקום צורך גדול שלא יספיקו להכין מצאת הכוכבים, מותר להכין את השלחן וכו', מבין השמשות של מוצאי שבת שכל שהוא משום שבות לא גזרו עליו בבין השמשות [עי' בחזו"ע (ארבע תעניות, עמ' שלג)]. ובחזו"ע (פסח, עמ' רסח) כתב, ואם יש צורך גדול להכין השלחן וכליו קודם צאת הכוכבים, כגון שהמקום רחב ידים ובני הבית מרובים, יכולים להקל בבין השמשות של מוצ"ש. ע"ש. ולפי זה בודאי שאפשר להקל לעשות כל מיני הכנות שלוש עשרה וחצי דקות אחר השקיעה וכדעת מרן הש"ע, ואין צורך להחמיר ולהמתין בדיני הכנה עשרים דקות אחר השקיעה].

יח. מרן בש"ע (סי' תקכט ס"א) כתב שבגדי יום טוב יהיו יותר טובים מבגדי שבת. ודנו הפוסקים האם אפשר להחליף ביום שבת לבגדי יום טוב (וכיוצ"ב דנו הפוסקים כשחל פורים במוצ"ש האם מותר להתחפש ביום שבת). בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יד סי' לז) כתב בשם ספר חק ישראל להגר"י וועלץ ז"ל ח"ב סעיף יא שדעתו, וכן דעת הגרי"צ וייס ז"ל, שיש לאסור להחליף וללבוש בגדים נאים בשבת שחל בערב יום טוב לכבוד יום טוב גם מטעם איסור הכנה משבת ליו"ט. ע"ש. ובספר כה"ח (סי' תקכט ס"ק כג) כתב שלא ילבשם סמוך לחשיכה, כיון שנראה כמכין משבת ליום טוב, אלא ילבשם מבעוד יום ויכוין בלבישתם גם לכבוד שבת, או ילבשם במוצ"ש. ע"ש. ואמנם יש שכתבו שאין בזה איסור הכנה אחר שנהנה בעצם יום השבת מהבגדים ודומה למכין קריאה בתורה בשבת לימות החול שאין בזה איסור [עי' חוות יאיר (סי' תקג)]. וכן כתבו בזה כמה פוסקים. וכן דעת מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל כמובא בהליכות עולם (ח"ב עמ' קמ), וכ"כ בשש"כ (פכ"ח ספ"ט). ועי' להגר"ח קניבסקי שליט"א (קובץ מבקשי תורה יום טוב עמ' ריב) שהורה בשם אביו שיש ללבוש את בגדי היום טוב מערב שבת, שכן אם ילבשם רק ביום טוב יש בכך זלזול לכבוד השבת. ע"ש. וצריך לי עיון בסברא זו]. **ולהלכה אין איסור להחליף בגדים בעצם יום השבת ליום טוב ובפרט אם עושה כן בעוד היום גדול, ומכוין ליהנות בהם גם ביום השבת.**

יט. אשה שבעלה חוזר לביתו מאוחר ורוצה להתחיל בהכנות לסעודת יום טוב תאמר בצאת הכוכבים 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש' בלא שם ומלכות ותתחיל בהכנות לחג כגון סידור השלחן, בישולים וכו' וכו'. ואז יכולה גם להדליק נרות של יום טוב ולברך לפני ההדלקה 'ברוך אתה ה'... אקב"ו להדליק נר של יום טוב' ולא תברך 'שהחיינו' אלא תסמוך על מה שבעלה (או היא באופן שהיא לבד) מברך בקידוש (חזו"ע יום טוב עמ' שו).

כ. גם ביום טוב יש ענין שהבעל יכין את הנרות להדלקה (כה"ח סי' תרי ס"ק יג).

כא. אם האשה מתפללת ערבית בצאת השבת אינה צריכה לומר 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש' כיון שהבדילה בתפלתה באמירת 'ותודיענו'. (ויש מחמירים שגם בזה תאמרנה 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש' לחוש לדברי כה"ח סי' רצט אות נט בשם החסד לאלפים שם אות ג). ויש להזהיר הנשים שלא ידליקו הנרות מבעוד יום כהרגלם בכל יום

טוב שהרי הוא יום השבת, אלא ידליקו הנרות של יום טוב מעט אחר צאת הכוכבים [אשה המקפידה להוציא את השבת כדעת ר"ת צריכה להיזהר שלא להעביר מאש לאש לפני כן להדלקת נרות וכיצ"ב, וכן טוב שלא תשים מרק קר על הפלטה שיש בו בישול בשבת, משום דהוי איסור דאורייתא, ואם נצרך להעביר מאש לאש, ואין פנאי לחכות לצאת השבת כדעת ר"ת, תעשה כן בשינוי והוי איסור דרבנן דשרי לפני צאת השבת כדעת ר"ת וכמו שכתבנו במקום אחר. או תאמר למי שלא מקפיד להוציא השבת כדעת ר"ת או לילד פחות מגיל בר מצוה או בת מצוה שידליקו הנר או יעבירו מאש לאש. אבל איסור הכנה דהוי מדרבנן אין חיוב לחכות כצאת השבת דר"ת].

כב. יש להזכיר לנשים שאסור להדליק נר ביום טוב אלא תעביר מאש לאש. וכן שלא תכבה את הגפרור או הנר אחר ההדלקה כי אסור לכבות אש ביום טוב, אלא תשים בעדינות במקום שיכבו מאליהם ולא תשליכנו בתנופה הגורמת בודאי כיבוי ביום טוב (פוסקים).

כג. בתפילת ערבית אומר במקום 'אתה חוננתנו' 'ותודיענו', ואם שכח או טעה ונזכר אחר כך באמצע הברכה חוזר ואומרה, ואם חתם ואמר 'ברוך אתה ה' אפילו עדיין לא סיים 'מקדש ישראל והזמנים' אינו חוזר משום שמבדיל אחר כך על כוס קידוש. ואם רוצה לעשות איזה מלאכה קודם שיקדש ויבדיל על הכוס יאמר 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש' (ש"ע סי' תצא ס"ב, מ"ב שם ס"ק ד, ש"ע סי' רצט ס"י, מ"ב ס"ק לו, באור הלכה סי' רצד ד"ה ואם).

כד. אסור (בין לגברים בין לנשים) לאכול ולשתות עד אחר שיקדשו ויבדילו, ואף מי שכבר הבדיל בתפילה באמירת 'ותודיענו', אסור לו לאכול עד קידוש והבדלה (משנ"ב סי' רצט ס"ק לו, ועוד). [אם לא אמר בתפילה 'ותודיענו' וטעם משהו קודם הקידוש וההבדלה (יקנה"ז) דעת הפרי מגדים (סי' רצד, א"א ס"ק ג, הו"ד בבאו"ה סי' רצד ס"א ד"ה ואם) שצריך לחזור לראש התפילה כמו במוצ"ש. וכ"פ בכה"ח (סי' רצו ס"ק מד). ואמנם בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ח אות ה) סובר שלא חוזר ומתפלל משום דלא דמי למה שכתב מרן בשלחן ערוך בסי' רצד ס"א לגבי 'אתה חוננתנו' ששם הוא מתקנת הכנסת הגדולה והיא מעיקר התפילה משא"כ 'ותודיענו' שנתקנה על ידי רב ושמואל כדאיתא בברכות (לג): ועל כן ששכח הדר דינא כמו קודם תקנתם שאין חיוב לאומרה. ע"ש. ואם כבר עבר או שכח והבדיל על הכוס אחר שטעם דעת הפרי מגדים (הו"ד בבאו"ה שם ד"ה צריך) דשוב אין צריך לחזור

ולהבדיל בתפילה כיון שמכל מקום כבר יצא ידי מצות הבדלה. ואמנם הביא שם שדעת הרב דרך החיים שאין חילוק בזה ואף שאחר שהבדיל אחר שטעם, צריך לחזור ולהתפלל תפילת יום טוב עם 'ותודיענו'. ע"ש. ועי' בכה"ח שם אות יא שהביא רק דעת הרב פמ"ג ומשמע דס"ל כוותיה. ונראה אם דאמרינן סב"ל ולא יחזור. ונחלקו הפוסקים מהו שיעור הטעימה שצריך לחזור ולהתפלל. בש"ע הרב (סי' רצד ס"ג) כתב שאף אם טעם מאומה קונסים אותו שיחזור ויתפלל. ע"ש. ומאידיך בשו"ת אור לציון (ח"ב פכ"ב תשובה י') להסתפק מהו שיעור האכילה והשתיה וכתב דלמעשה אינו חוזר ומתפלל אא"כ טעם כזית מאכל או רביעית משקה. וכתב דמי שטעה ושכח 'אתה חוננתנו' בתפילה ובירך על מאכל קודם ההבדלה, שלא יטעמנו, כי אז יצטרך לחזור ולהתפלל, אלא יאמר 'ברוך שם, כבוד מלכותו, לעולם ועד'. ע"ש. ולכאורה לפי שיטתו מדוע לא יטעם משהו שלא יהיה ברכתו לבטלה שהרי עד כזית ורביעית אינו צריך לחזור ולהתפלל. וי"ל ואכמ"ל].

כה. מכיון שחל יום טוב במוצאי שבת עושים קידוש יחד עם הבדלה הנקרא 'יקנה"ז' [יין ('ברוך אתה ה'... בורא פרי הגפן'), קידוש ('ברוך אתה ה'... אשר בחר בנו מכל עם' וכו'), נר ('ברוך אתה ה'... בורא מאורי האש'), הבדלה ('ברוך אתה ה'... המבדיל בין קודש לקודש'), זמן ('ברוך אתה ה'... שהחיינו וכו']. אין מברכים על בשמים במוצ"ש זו (והטעם כי המאכלים הטובים ושמחת יום טוב מועיל כמו בשמים. תוס' פסחים קב ע"ב ד"ה רב). טעה ובירך על הבשמים אין זה הפסק (שש"כ פרק סב סכ"א). [אם טעה בהבדלה וחתם 'המבדיל בין קודש לחול' במקום 'המבדיל בין קודש לקודש' אם נזכר תוך כדי דיבור ולא התחיל בברכת 'שהחיינו' יחזור ויאמר 'בין קודש לקודש' ואם נזכר לאחר כדי דיבור או שהתחיל לברך ברכת 'שהחיינו' יחזור ויברך ברכת ההבדלה ויאמר ההבדלה כתקנה דהיינו 'ברוך אתה ה'... המבדיל בין קודש לקודש' משום ששינה ממטבע שטבעו חכמים (שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קיה, שש"כ פרק ס"ב סכ"א, שלמי תודה ענייני שבועות ויום טוב סי' טו אות ב בשם הסטייפלר, ארחות רבינו ח"א עמ' קלב, שו"ת רבבות אפרים ח"ח סי' קפט, נטעי גבריא, יום טוב, ח"ב עמ' קצד, ספר הסדר הערוך פנ"ג הע' 6 בשם הגרי"ש אלישיב). ואין צריך לברך שוב על היין אם לא הפסיק בדיבור שלא מעניין קידוש והבדלה (שש"כ שם. וע"ע בשו"ת אבני ישפה ח"ב סי' מט מה שכתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל].

כו. שאלה: השנה כשחג השבועות חל במוצאי שבת ואנו מברכים יקנה"ז (יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן) דהיינו קידוש יחד עם הבדלה האם צריך לעמוד או לשבת בקידוש?

תשובה: השאלה נובעת מעצם זה שבהבדלה בכל מוצ"ש כתב מרן הש"ע (סי' רצו ס"ו) שצריך לשבת. ואילו בקידוש ליל שבת ויום טוב מנהג הספרדים לעמוד כפי דעת הרב רבינו האר"י, כמובא בפוסקים (ראה ש"ע סי' רעא ס"י וכה"ח סי' תעג אות ה). ואילו כאן שעושים שניהם גם יחד, האם יש לישב או לעמוד? ומצאנו בזה מחלוקת. דעת המ"ב (סי' רצו ס"ק כח) שיקנה"ז יש לאמרו בישיבה. ואילו דעת הרב כה"ח (סי' תעג אות כ) כדברי הרב יפה ללב (ח"ב אות ב) שאם חל ליל יום טוב במוצאי שבת יש לעשות יקנה"ז הכל בעמידה. ע"ש. וכן דעת הרב ילקו"י (דיני ליל הסדר שחל במוצאי שבת, עמ' רסח). הלכך למעשה כששבועות חל במוצאי שבת יש לומר סדר ההבדלה והקידוש שבאים יחד (יקנה"ז) בעמידה. וכן מנהג בני ספרד.

כז. מותר לברך ברכת 'בורא מאורי האש' על נרות שהודלקו לכבוד יום טוב מכיון שעיקר מטרתם להאיר ומבואר בש"ע (סי' רחצ ס"א) שנרות העשויים להאיר מותר לברך עליהם 'בורא מאורי האש' (אור לציון ח"ג עמ' קצ, מבית הלוי יב, עמ' נא, ועוד).

כח. מותר להעביר אש לצורך בישול גם מנר שהודלק לכבוד יום טוב כיון שנרות אלו ניתנו לכל צרכי יום טוב (שש"כ פמ"ד הע' לה, שבות יצחק בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דיני נר שבת פ"ו הע' כט, חוט השני יום טוב פ"א ס"ק א). [ולגבי ההדלק כיריים של גז שעשויות לבישול לצורך ברכת הנר, הסתפק הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל (שש"כ פס"א הע' פז) אם רשאי לברך, שהרי גם נרות הבדלה שלנו אינם עומדים להאיר אלא רק לכבוד, ואף על פי כן מברכים עליהם מפני שהודלקו לצורך הברכה, ואם כן לכאורה הוא הדין שיש לברך על כל להבה שהודלקה לצורך הברכה].

כט. יש הידור לברך על ב' נרות צמודים זה לזה במוצ"ש הנקרא "אבוקה" משום שאורה רב (ש"ע סי' רחצ ס"ב). ולגבי אם יצטרכו לעשות כן גם במוצ"ש שחל בו יום טוב, עי' בספר יסוד ושורש העבודה (שער תשיעי פרק ה), שכתב לברך על אבוקה במוצ"ש שחל בו יום טוב (וכ"כ בספר אלף המגן על מטה אפרים סי' תר ס"ק ג). ואמנם מצינו שדנו הפוסקים בזה. יש שכתבו שאין לחבר ב' נרות ביחד ואם קירב ב' נרות אסור

להפרידם [ראה ש"ע סי' תקב ס"ב ומ"ב שם ס"ק יט, וראה בספר יום טוב שני כהלכתו פ"ט הע' סז, שו"ת אגרות משה ח"ה (ס"ק כ אות ל), אור לציון (ח"ג פי"ח תשובה ו), חוט השני (יום טוב פי"ג ס"ק ג אות ד)]. ויש אומרים שאין להדליק נר נוסף לצורך אבוקה כיון שלא חשיב צורך כל כך (ספר יום טוב שני כהלכתו פ"א הע' סח בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, וראה בשש"כ פרק סב הע' ל - לא. ובש"ע הגר"ז בסופו מובא שנהגו לברך על נר אחד). ויש שכתבו עצה לעשות חור בפתיל צף ליד החור המקורי ולהכניס הפתילה בכל חור ולהדליק את הנרות ליום טוב בשמן עם הפתיל צף הזה, ולברך עליו 'בורא מאורי האש' (ושמעתי שמוכרים נר כזה בכמה מקומות). ובכל אופן אם הדליקו נר נוסף לאבוקה אסור לכבותו.

ל. בכל מוצאי שבת נשים לא נוהגות לשנות מכוס הבדלה (מ"ב סי' רצו ס"ק ו בשם המ"א שהביא כן מהשל"ה, כה"ח סי' רצו ס"ק יד. ועי' חזו"ע שבת ב' עמ' תח מה שכתב בזה). אמנם במוצ"ש זו שחל הבדלה יחד עם הקידוש המנהג שהנשים שותות מכוס הקידוש אף שהבדילו עליה גם כן, משום שאינה מיוחדת להבדלה (מבית הלוי יב, עמ' נא, חזו"ע שם. וכן כתב בספר שמירת הגוף והנפש ח"ב סי' קלה ס"ק ה בשם הגר"ח זוננפלד. והביא ראיה לדבר, מכך שנשים חייבות לשנות כוס ראשונה בליל הסדר שחל במוצאי שבת, אע"פ שגם כוס הבדלה היא. ע"ש).

לא. יש שנהגו לא להסתכל בציפורניים ככלל מוצ"ש (מבית הלוי יב, עמ' נא בשם הגר"ש וואזנר זצ"ל, מנהגי חב"ד שבסוף ספר ש"ע הרב עמ' נז, הליכות שלמה פסח פ"ח ארחות הלכה הע' 155). ואם בכל זאת רוצה לעשות כן, אין בזה שום חשש, ופשוט.

לב. במוצ"ש שהוא סעודת יום טוב ירבה בה קצת בשביל סעודה רביעית [רבות אפרים (ח"ג סי' רצב) בשם הגר"ח פאלג' בהגדת 'חיים לראש' פסקא ד'שלחן עורך' אות א'. ע"ש. ובשם הגר"ח קניבסקי שליט"א הובא (דרך שיחה, עמ' רעא) שסעודת יום טוב עולה ממילא לסעודה רביעית ע"פ מה שסובר הרמב"ם (פ"ו מהל' מצה) שבענייני אכילה אין צריך כוונה. ע"ש. ובקונטרס שלמי אליעזר (עמ' יח) כתב ששאל בזה את הגרש"ז אורבעאך זצוק"ל ואמר לו שלדעתו אין צריך לעשות וטעמו משום שליל יום טוב יש לו דינים מיוחדים שהרי פטור מבשמים. ועי' בספר מעדני איש עמ' שסט, ואכמ"ל].

לג. פלטה חשמלית לאחר שכבתה מותר להזיזה לצורך גופה ומקומה

והיינו אם רוצים להשתמש במקום הגז ביום טוב, ויש שם פלטה שנשארה משבת, מותר להזיזה הצידה כדי להשתמש בגז. וכאשר הזרם מנותק מותר להוציא התקע מהשקע כלאחר יד כגון במרפק (עי' שש"כ החדש פרק יג הל"ג, וראה עוד למרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל בספרו הליכות עולם ח"ג עמ' קצד ובחזו"ע שבת ג' עמ' פב).

לד. אם חל ליל טבילתה במוצ"ש שהוא ליל יום טוב, תעשה כל הכנותיה בערב שבת ותשמור שערותיה שלא יסתבכו ותזהר מאוד שלא ידבק בה דבר החוצץ. לפני הטבילה תחצוץ שיניה היטב בקיסם, ותזהר שלא תוציא דם [ומעיקר הדין אם אינה יודעת בוודאות שיורד דם משיניה יכולה לצחצח שיניים במברשת עם משחה. וטוב שתייחד מברשת מיוחדת לכך להינצל מחשש עובדין דחול, ולא תשטוף את המברשת לאחר מכן מטעם הכנה, אלא אם כן רוצה להשתמש שוב במברשת שיניים. ועדיף להשתמש במי פה ולא במשחה לצחצוח השיניים. ראה יביע אומר (ח"ד חאו"ח סי' ל אות יט-כ) והליכות עולם (ח"ב עמ' ר). וראה מה שכתב בזה בילקוט יוסף (שבת ח"ד עמ' עא)]. תדיח בית הסתרים ובית הקמטים במים חמים, אבל לא תרחץ כל גופה במים חמים ביום טוב [אלא אם כן אלו מים חמים מדוד שמש, או מים שהוחמו ביום שישי ערב שבת. ש"ע (סי' תקיא ס"ג), חזו"ע (יום טוב, עמ' מא)]. והיתר זה רק באמבטיה פרטית שבבית ולא במרחץ כמבואר בחזו"ע שם. ואם עושה כן יש לה להיזהר בכל דיני רחיצה המפורטים לעיל, סחיטת המגבת, שערות וכו'], תעיין בגופה ובשערותיה היטב שלא יהא דבר החוצץ ובין אצבעות רגליה ובכל מקום שיש חשש שהזיעה הגיע לשם, תנקה אוזניה, ותפריד בין שערותיה באצבעותיה ותזהר שלא תתלוש שיערה ולא תסחוט, ולא תסתרק, ותטבול אף במים חמים (ש"ע סי' קצט ס"ו, ש"ך שם ס"ק יב, חזו"ע שבת ו עמ' עח).

• פשט המנהג בכל תפוצות ישראל להיות נעורים בליל חג השבועות ולעסוק בתורה, עד עלות השחר, וכמו שכתוב בזוהר הקדוש (ח"ב צד: - קיד.) חסידים הראשונים לא היו יושנים בלילה הזה, והיו עוסקים בתורה, ואומרים: בואו לנוח מורשה קדושה לנו ולבנינו בשני העולמות. וכן אמרו עוד בזוהר הקדוש (שם) כל אלו שמתקנים התיקון בלילה הזאת ושמחים בו, כולם יהיו רשומים וכתובים

בספר הזכרונות, והקדוש ברוך הוא מברך אותם בשבעים ברכות וכתרים של עולם העליון. ע"ש. וע"פ הפשט הסבירו האחרונים (יעויין מגן אברהם ריש סי' תצד ומ"ב שם ס"ק א) שהטעם למנהג זה בליל חג השבועות, לפי שבשעת קבלת התורה היו ישראל נרדמים כל הלילה, והוצרך הקדוש ברוך הוא להעירם משנתם על ידי קולות וברקים שהיו לפני מעמד הר סיני. ולכן צריכים לתקן הדבר על ידי שנעמוד על המשמר בלילה הזה ולעסוק בתורה [ומנהג זה אינו אלא לאנשים ולא לנשים, וכמו שכתב בשו"ת רב פעלים (ח"א חלק סוד ישרים סי' ט). וע"ע בכה"ח סי' תצד ס"ק ח וס"ק י].

וכתב רבינו האר"י (כוונות של שבועות ס"א) דע, שכל מי שבלילה לא ישן כלל ועיקר ויהיה עוסק בתורה, מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק. ע"כ. ומדבריו מבואר שלא ישן כלל ועיקר וכנראה כוונתו לכלול אף נמנום. והגאון רבי חיים פאלג'י זיע"א כתב בספרו מועד לכל חי (סי' ח סט"ז) מי שאינו ישן בלילה הזאת יהיה לו לסימנא טבא דלא ינום ולא ישן מזלו ומובטח לו דישלים שנתו, וזוכה לבנים ובני בנים תלמידי חכמים, ועושה תיקון לשכינה, ומתקן פגם הראות, ועוד לו תהא ידיעה מה שכתב רבינו האר"י כי הוראת חיי האדם היא בזו הלילה, לכן יזדרז מאד בכל יכולתו. ע"ש. וראה עוד בפלא יועץ (ערך ראייה). ובחפץ חיים (הקדמת ליקוטי הלכות מסכת כריתות) וכן בספר תורה לשמה (סי' תמט) כתבו שלימוד תורה במשך לילה שלם, הרי שזה מועיל לכפר על עוונות שנתחייב בהם כרת. נמצא כמה מעלות לניעור בלילה הזה: א. ישלים שנתו ב. לא יארע לו שום נזק. ג. לא ינום ולא ישן מזלו. ד. זוכה לבנים ובני בנים תלמידי חכמים ה. עושה תיקון לשכינה ו. מתקן פגם הראות (דהיינו שע"י שיהיה נעור בלילה זה יתקן כל מה שפגם בעיניו לפני כן). ז. מועיל לתיקון כרת. ואין דבר העומד בפני הרצון ורואים אנו בעינינו אנשים העובדים במשמרות לילה ולא נותנים שינה לעיניהם, ומהם נלמד בק"ו, ועוד שמדובר בלילה אחד בשנה שמעלותיו נשגבות, והחי יתן אל לבו. ובפרט לפי מה שכתבו הספרים הקדושים שכשם שבראש השנה נגזר על החיים הגשמיים בפרנסה בריאות וכו', בשבועות נגזר כמה תורה ילמד כל השנה (עי' של"ה הק' מסכת שבועות ל:) שהרבה פעמים אדם חפץ ללמוד, אבל יש לו הרבה מפריעים והכל נגזר בשבועות שעבר, וככל שישקיע יותר כך יזכה יותר (ומובא בשם גדול אחד שהוא מפחד משבועות יותר מראש השנה דבראש השנה נגזר על הגשמיות פחות לחמניה יותר לחמניה... אבל בשבועות הרי דנין על התורה, חיי רוחניות, של כל השנה כמה יזכה ללמוד, ללמד וכו').

כמובן שצריך לנצל את הלילה ללימוד התורה ולא לדברים בטלים, שיושב בטל

כישן דמי. וישנם נשארם ערים, אך מסתובבים כל הלילה באפס מעש ובבטלה גדולה, ואלה לא רק שלא יועילו אלא אף יגרעו, שמגיעים לדיבורים אסורים וכו' (עי' כה"ח סי' תצד ס"ק יא מה שכתב בזה ובבא"ח פ' במדבר ס"ג).

• ע"פ הקבלה יש להשתדל לגמור לפחות את התנ"ך בליל שבועות, נפקא מינא למי שאי אפשר לו להיות ניעור כל הלילה מאיזה סיבה שלפחות ילמד את התנ"ך כדי להשלים את התיקון. וכן נפקא מינא למי שרוצה ללמוד מה שליבו חפץ כגון גמרא וכו', שישתדל קודם לקרוא את התנ"ך שבתיקון (כה"ח סי' תצד ס"ק ח. קיצור הלכות מועדים להגר"ש דבלצקי שליט"א, עמ' כא. וע"ע בפלא יועץ ערך שינה). ויש מקפידים שלא ללמוד משנה בלילה הזה (חיד"א לב דוד פלא"א, בן איש חי במדבר ש"ר אות ד, כה"ח סי' תצד ס"ק ט דלא כהשל"ה מס' שבועות שכתב ללמוד משניות). ושאר כל הלילה הלומד את התיקון עשה טוב, והלומד בשאר דברים עשה טוב, העיקר שילמד בחשק ובהתלהבות לא יתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו. ולפני נקודת חצות הלילה יש לקרוא ק"ש (ראה חזו"ע יום טוב עמ' שי). וטוב לקרוא כל סדר ק"ש על המטה עם הפסוקים שבה ללא ברכת המפיל בשם ומלכות (בא"ח ש"ר פ' וזאת הברכה אות ג, כה"ח סי' תרסד ס"ק ד).

• נוהגים בכמה מקומות להגיש כיבוד קל במשך כל הלילה כדי שהציבור יהא נעור ויעזור לו בלימוד. ולענין ברכות הנהנין יברך פעם אחת על כל מין ובכך פוטר כל מה שאוכל בלילה הזה ואף אם עבר יותר משעה ומחצה שהוא יותר משיעור עיכול המזון אינה צריכים לברך על כל כוס וכוס וכל מאכל ומאכל, אם לא ששינה רשות שיצא לגמרי מבית הכנסת או מבית המדרש וחזר, אפילו הניח מקצת חברים וחזר צריך לחזור ולברך ששינוי מקום הוי היסח הדעת. ועדיף שיכוין שבברכה זו מכוין להוציא כל מין שיביאו לו מאותה ברכה (יביע אומר ח"ו סי' כז, שו"ת יחווה דעת ח"ו סי' יא, חזו"ע יום טוב עמ' שיא ע"ש באורך, ואכמ"ל).

• בבוקר אחר עלות השחר מברכים כל ברכות השחר לרבות ברכות התורה חוץ מברכת 'על נטילת ידיים' למי שהיה נעור כל הלילה או ישן בצורה עראית על כסא, סטנדר וכדו'. וחוץ מברכת 'אשר יצר' אם לא עשה צרכיו (יביע אומר ח"ה סי' ו, יחווה דעת ח"ג סי' לג). כמו כן יש להפסיק מלאכול ולשתות משקאות קלים לפני עלות השחר (ותה וקפה מותר אף לאחר עלות השחר). ועדיף להתעטף בציצית שעה לפני הנץ אף שמעיקר הדין מותר להתעטף בציצית שש

דקות אחר עלות השחר (בשעות זמניות. הליכות עולם ח"א עמ' יט).

• יתגבר כארי בתפילת שחרית ביום חג השבועות שלא יתן שינה ותנומה לעיניו ואם יישן בתפילה יצא שכרו בהפסדו, ופעמים שאם מתנמנם אינו יודע היכן עומד ויבוא לספק היכן עומד, ובפרט בשעת קריאת התורה ועשרת הדברות (עי' להגאון הבן איש חי פ' במדבר ש"ר אות ה). וידוע כי גמור הפרי של תיקון ספירת העומר ולימוד ליל חג השבועות יהיה בתפילת מוסף, לכן צריך להזדרז בה הרבה, כי הכל הולך אחר החיתום (בא"ח שם).

נשאלתי האם מותר לאכול בסעודת ליל שבועות רק מאכלי חלב כמנהג לאכול מאכלי חלב ביום שבועות שבו התורה ניתנה והתורה נמשלה לחלב שנאמר "דבש וחלב תחת לשונך" (ויש עוד טעמים לאכילת חלב בשבועות), ובבוקר לאכול בשר?

וזה תשובתי בקצירת הא'ומר: אעיקרא אם חייב בבשר ביום טוב ראה בבית יוסף (אור"ח סי' תקכט) שהביא מה דאיתא בפרק ערבי פסחים (קט). תנו רבנן חייב אדם לשמח בנו ובני ביתו ברגל. במה משמחן, ביין. רבי יהודה אומר, אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן. אנשים בראוי להם ביין, ונשים בראוי להן תני רב יוסף בבבל בבגדי צבעונין, בארץ ישראל בבגדי פשתן המגוהצין. תניא רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר (דברים כז, ז) "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת" ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין שנאמר (תהלים קד, טו) "ויין ישמח לבב אנוש". וכתב, ויש לתמוה על הרמב"ם למה הצריך שיאכלו בשר וישתו יין דהא בברייתא קתני דבזמן הזה אין שמחה אלא ביין ומשמע דביין סגי בלא בשר. ע"כ. והנה בשלחן ערוך (סי' תקכט ס"ב) השמיט דין אכילת בשר בשלחנו הטהור. ובבאור הלכה (שם ד"ה כיצד) כתב דטעם השמטתו הוא משום שכן ס"ל בב"י, וע"ש מה שכתב שם בשם האחרונים. וראיתי בדרכי תשובה (יו"ד סי' פט קרוב לסוס"ק יט) שכתב וז"ל, והנה שמעתי שיש שאינם רוצים למנוע מלאכול ביום חג השבועות) בשר לכבוד יו"ט, ויחכמו שבליה אוכלין בסעודתם רק מאכלי חלב, ובסעודת שחרית אוכלין רק מאכלי בשר, באומרם שבזה יוצאים י"ח לכולי עלמא, אמנם גם מנהג זה לא יתכן לענ"ד, דאם כי בשו"ת שאגת אריה (סי' סו) מבואר שם דאין חיוב מהתורה בשמחה, רק בסעודת שחרית של יו"ט, אבל בליל א' של יו"ט לא הוה השמחה מהתורה רק מדרבנן, יש מקום להקל. אבל ממג"א (סי' תקמו ס"ק ד), הובא בשע"ת (סי' תקכט ס"ב) מבואר דגם בלילה ראשונה של יום טוב הוה החיוב שמחה מדאורייתא, לפי האמור גם בלילה מצוה לאכול בשר דוקא. עכ"ד ע"ש. הרי לנו שדעתו דאסור להימנע מלאכול בשר בלילה. ועי' באשרי האיש להגרי"ש אלישיב (מועדים, עמ' תלט) שכתב שבשבועות יש לכתחילה לאכול גם בלילה וגם ביום סעודת בשר, ובבוקר יאכל מאכלי חלב, וכן נהג הגרי"ש. ולעשות את שתי הסעודות ממאכלי חלב, אין ראוי, כיון שיש מצוה לאכול בשר ביו"ט. ע"ש. ואמנם ראיתי בספר סדר היום (לרבינו הגאון החסיד רבי משה מכיר ז"ל בסדר חג השבועות) שכתב בזה, וראוי להכין מטעמים מתוקים ומוטעמים לחיכו ביום זה. ויש נוהגים בתבשיל של חלב ונותנים דבש עליו לקיים "דבש וחלב תחת לשונך", והכל לפי מה שהוא אדם ולפי המוטעם לחיכו והערב לו ואע"פ שלא יהיה בשר ויין כי אין הענין אלא לענג עצמו אבל לא

בענין שיצטער. ע"ש. הרי שלא כתב לחייב לאכול כלל בשר, ואם ערב לו לאכול מאכלי גבינה, שרי, ולפ"ז אין חילוק בין הלילה ליום, וא"כ כ"ש אם חפץ לאכול בלילה מאכלי גבינה ובבוקר מאכלי בשר דשרי. וכן ראיתי בשו"ת שיח יצחק (וייס, סי' רלד) שהביא את דברי הדרכי תשובה, והעלה דשרי לאכול בלילה מאכלי גבינה והטעים דבריו שהוא כעין שכתב בעשר אורות, שהרה"ק מו"ה משה מסאווראן ז"ל אמר שבביל שבועות אין אומרים תורה, דדרך ארץ קדמה לתורה, ואין דרך ארץ לומר תורה קודם קבלת התורה, ובחז"ל (פסחים מט:): איתא עם הארץ אסור לאכול בשר, ובספר אמרות ה' (פ' שמיני) כתב עה"פ "וזאת החיה אשר תאכלו", סופי תיבות תורה, לרמז דעם הארץ אסור לאכול בשר, ולפ"ז מהאי טעמא נמנעים בליל שבועות מאכילת בשר, באשר הוא עוד קודם קבלת התורה אשר יקבלו בשחרית. והוסיף, אך מעט צ"ע המנהג הזה, דמאכלי חלב מכבידים ומביאים השינה והרי חיובא להיות נעורים בלילה זו כדאיתא במג"א סי' תרצד עפ"י הזוה"ק. ע"ש. ומה שחשש שירדם בלילה אם יאכל מאכלי חלב, אפשר שרק חלב ממש או מעין זה מכביד, משא"כ מאכלי חלב בתערובות מאכלים שונים, לית לן בה. ועוד אפשר שחלב בזמנינו שעובר הרבה תהליכים המחלישים את כוחו, לא גורם כל כך להירדם. וע"ע באשל אברהם (בוטשאטש, סי' תצד) ובנטעי גבריאל (הלכות שבועות עמ' ק, ועמ' קעא, ואכמ"ל). שו"ר בספר ארחות רבינו (ח"ב עמ' צח) שם מובא שהסטייפלר אכל בליל שבועות מאכלי חלב ובבוקר סעודה בשרית. ע"ש. ויש להוסיף דבפרט שדעת השלחן ערוך שאין חיוב לאכול בשר כלל בזה הזמן. שו"ר שבשו"ת ודרשת וחקרת (ח"ג עמ' כח) כתב דיש נוהגים לאכול חלב בלילה משום שהיא סעודה לגמרה של מצות ספירת העומר, ואם יעשו סעודה מבשר לא יהא ניכר שהוא סעודת סיום רק כבוד יום טוב ולכן עושים סעודה חלבית. ובנוסף שיש דעות שלא חייב כלל לאכול בשר ביום טוב, וכן כדי לקיים מה שכתב הרמ"א לאכול גבינה עם הפת זכר לשתי הלחם. ע"ש. וראיתי שמסבירים בזה שאף שאין שמחה אלא בבשר ויין מכל מקום מכיוון שיש ענין לאכול מאכלי חלב מתקיים בהם דין שמחה והוי כמו בשר, וכעין שכתב הסדר היום דלעיל. וראה עוד במועדים וזמנים (ח"ז סי' קיד).

לסיכום: מעיקר הדין אין איסור לאכול בליל שבועות רק מאכלי חלב. והרוצה לחוש לפוסקים שהצריכו לאכול גם בלילה מאכלי בשר, תבוא עליו הברכה. ומ"מ אין נכון לבטל אכילת הבשר לגמרי ביום טוב שאין שמחה אלא בבשר ויין. ובודאי שבכל זה צריך שיהיה פת שהרי יום טוב חייבים בסעודות אחד ביום ואחד בלילה (ש"ע סי' תקכט ס"א). ומנהגינו שבאים בבוקר אחר תפילת שחרית עושים קידוש ואוכלים מאכלי חלב לקיים המנהג. וכמוזן צריך שיהיה קידוש במקום

סעודה, דהיינו או לשתות רביעית יין (שמונים ואחת גרם) או שישתה רוב רביעית יין, ויאכל כזית ממיני דגן (עשרים ושבע גרם), ולאחר מנוחה אוכלים סעודת יום טוב עם פת ובשר כנהוג והכל בא על מקומו בשלום.

שאלה: בליל שבועות בו נעורים כל הלילה האם מותר להתפלל קודם הנץ?

תשובה: מריש יש לומר שיש לי הרבה מה לכתוב בזה, וכאן אביא את עיקרי הדברים בקיצור. בש"ע כתב (סי' פט ס"א) שזמן תפילה הוא מהנץ, ואם התפלל משעלה עמוד השחר, יצא. ושם בסעיף ח כתב שבשעת הדחק כגון שמשכים לצאת לדרך יכול להתפלל משעלה עמוד השחר, ויקרא ק"ש שיגיע זמנה. ע"כ. גם בסי' נח (ס"ג) כתב שבשעת הדחק שאינו יכול לקרוא ק"ש אחר הנץ, יכול לקרותה עם ברכותיה לפני הנץ. ע"כ. והנה הפמ"ג (א"א סי' תצד ריש הסימן) כתב דבחג השבועות שנעורים כל הלילה מותר להתפלל קודם הנץ, דכשילכו לביתם בהשכמה טורח הוא להתקבץ שנית. ע"כ. והביאו המ"ב (סי' פט ס"ק א, והוסיף שיקרא ק"ש רק משיראה את חבירו בריחוק ארבע אמות ויכרינו, ובשיעור זה נחלקו, ואכמ"ל). הנה מדיוק כוונת הפרי מגדים מוכח שמדובר שם שהציבור מתפזר אנה ואנה ויש חשש שלא יתפללו במנין, לכן התיר להתפלל בעלות השחר, אבל כיום שברוב ככל המקומות אנו רואים שברוך ה' שאף אחד לא מתפזר והציבור צייתי לדברי רבותינו, ואם בכל זאת עושים כן מיעוטא דמיעוטא, מי יימר לן שיתיר הפרי מגדים להתפלל לפני הנץ?! ועוד הרי הפרי מגדים גופא שם כתב דראוי להתפלל אחר הנץ. ועוד היאך יעלה על הדעת שבשביל מנהג ישראל נבטל תפילה לכתחילה ונדון אותנו כאנוסים, שמא עדיף להתפלל בנץ על פני כל לימוד בליל שבועות שהוא מנהג? [וכמו שראינו סברא כזו ביעב"ץ סדר ליל חג שבועות עמ' ערה ס"ק יב שאם יודע שלא יוכל לכוין בתפילה כדבעי לא יהיה ער כל הלילה כי תפילה בכוונה עדיפא על המנהג להיות נעורים בליל שבועות. וא"כ ה"ה שניץ עדיף מהמנהג להיות נעורים כל הלילה. וכן הראוני להרה"ג אברהם יוסף שנשאל בזה והשיב, בין אם מדובר בהושענא רבה ובין אם מדובר בשבועות, מוטב שילך לישן ויתפלל לאחר הנץ בשעה מאוחרת יותר, מאשר שישאר ער בלילה ויתפלל בזמן עמוד השחר. התפילה היא חובה והמנהג להיות ער אינו חובה אלא חסידות, ולעולם לא עושים חסידות על חשבון ההלכה. עכ"ד]. שוב ראיתי בספר שער ימי הפסח (טשזנר, עמ' רעא) שכתב דכל דברי הפרי מגדים קאי על בני חו"ל במקומות הצפוניים בעולם, שחג השבועות הוא בימים הארוכים של הקיץ, ויש זמן ממושך בין עלות השחר לנץ, וקשה לציבור להמתין ועוד שהיו אומרים פיוטים ארוכים בשבועות וכו', והתפילה ארכה זמן ממושך לכן היה נחוץ להקדים התפילה, מה שאין כן בארץ ישראל

שהזמן בין עלות השחר לנץ הוא לא גדול, ואין המנהג שלנו להאריך בפיוטים, על כן נוהגים בארץ ישראל להתפלל בנץ. ע"כ. גם בספר הלכות חג בחג (קארפ, שבועות עמ' קלב הע' 76) כתב שמנהג העולם כהיום בכל המקומות לדקדק בזה בשבועות ולהתפלל שחרית בנץ או לאחר מכן. ע"ש. גם בשו"ת איש מצליח (ח"א עמ' מו) כתב שהמנהג המתין לליל שבועות ולהתפלל עם הנץ ולא לפני. ע"ש. גם בספר קיצור דיני המועדים להגר"ש דבלצקי שליט"א (שבועות, עמ' כו) כתב שראוי מאוד לא להקדים את תפילת שמונה עשרה לפני הנץ החמה, ולקיים מצוה מן המובחר של תפילת ותיקין ביום החג הקדוש הזה. ע"ש. ואני מעיד שכמה פעמים התפללתי אצל מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל בליל הושענא רבה אחר לימוד של לילה שלם, והתפללנו בנץ ולא לפני. וידעתי כי יש פוסקים שהביאו דברי הפרי מגדים להלכה, ואמנם אחר שראינו כל הנ"ל שהחמירו בזה וכתבו שכך המנהג, וכן אנו רואים בעינינו שנוהגים רוב ככל הבתי כנסיות וכן נוהגים רוב ככל גדולי ישראל אשכנזים וספרדים כאחד, כן ישד לעשות. וכ"כ מרן הרשל"צ הגאון ר' יצחק יוסף שליט"א בתשובה בכתב לשואלו, וכן שמעתיו משיב כמה פעמים למי ששאלו (ובמוצ"ש פ' בחוקותי שנת תשע"ח אמר מרן הראשון לציון שליט"א בשיעורו השבועי בבית הכנסת 'היזדים' שמרן פאר הדור הגר"ע יוסף זצוק"ל הורה באופנים מסויימים שאכן אפשר להתפלל בעמוד השחר ביום שבועות). ולענין הלכה אף הנעורים בליל שבועות כל הלילה אין להם להתפלל לפני הנץ, אלא או בנץ או לאחר מכן (והוא הדין בכל זה בהושענא רבה).

שאלה: אכלתי טוסט חלבי, ולאחר מכן קינחתי את פי וכו', וכעת אני רוצה לאכול טוסט בשרי באותה סעודה, האם זה מותר?

תשובה: האוכל בשר צריך להמתין שש שעות כדי לאכול חלב (ש"ע סי' פט ס"א). ואמנם תנאי נוסף ראינו בפוסקים והוא שצריך לסלק את עצמו מן הסעודה, ולכן אדם שאכל בשר ורוצה לאכול חלב והוא נמצא בתוך סעודה מלבד שצריך להמתין שש שעות צריך גם לברך ברכת המזון בכדי שיוכל לאכול חלב (כ"כ הרמ"א סי' פט ס"א, וכ"כ עוד המהרש"ל חולין פ"ח סי' ט הובא בש"ך סי' פט ס"ק ה, ט"ז שם ס"ק ב, ש"ך שם ס"ק ה, פמ"ג שם שפ"ד ה, ועוד. וכ"פ כה"ח סי' פט ס"ק כג. והבן איש חי פ' שלח לך ש"ש אות י, ושם הוסיף דבעינן גם סילוק השלחן שאכל עליו בשר. ואמנם כה"ח שם ס"ק כה כתב בשם החמודי דניאל שאין צורך כיום בסילוק השלחן דדוקא בימיהם שהיו נוהגים כן היה צריך לסלק השלחן אבל בזמנינו די בברכת המזון. ע"ש. ובאמת יש בזה אריכות האם לכל הראשונים צריך תנאי זה או לאו, ואכמ"ל). ואם אכל גבינה ורוצה לאכול בשר לאחר מכן באותה סעודה, בזה נחלקו הפוסקים דלדעת המ"א (סי' תצד

ס"ק ו), המ"ב (שם ס"ק טז), ועוד, אין צריך לברך ברכת המזון כדי לאכול בשר, ואילו הרב כה"ח (שם ס"ק י') ובסי' פט (ס"ק כד), ועוד, סוברים דבעינן לברך ברכת המזון או ברכה אחרונה גם שאכל גבינה ולאחר מכן רוצה לאכול בשר. ובילקו"י (יו"ד ח"ג עמ' תמז) הביא ב' השיטות. ע"ש. וראה עוד בחזו"ע (יום טוב, עמ' שיח). ולענין הלכה מי שאכל טוסט חלבי ולאחר מכן רוצה לאכול טוסט בשרי באותה הסעודה אין לו לעשות כן אלא לאחר שיברך ברכת המזון. וכן יקנח את פיו על ידי אכילת מאכל יבש (חוץ מירקות תמרים וקמח) וישתה מים או שאר משקין וכן ינקה את אצבעותיו במים קרים וינגב אותם לפני שאוכל בשר (ואם אוכל עוף לאחר מכן אינו צריך לקנח ולהדיח פיו ולרוחץ ידיו. ויש שהחמירו גם בזה, ואכמ"ל).

שאלה: מה מברכים על עוגת גבינה עם שכבה דקה של בצק מתחת?

תשובה: מרן בש"ע (סי' ריב ס"ב) כתב, מרקחת שמניחין על ריקיין דקים, אותם ריקיין הוו טפילה למרקחת, שהדבר ידוע שאין מתכוונים לאכול לחם. ע"כ. ובבאור הלכה (שם ד"ה אם) כתב דאפילו הרוב הוא גבינה אם הקמח בא לטעם יש לברך ברכת בורא מיני מזונות. ודלא כהחיי אדם שמצדד דהיכא דמנכר ומובדל כל מין בפני עצמו מברך על כל מין ומין ולא אזלינן בתר רובא ולא בתר ה' מיני דגן, ולמעשה כתב הרב באור הלכה דסב"ל ולא יברך אלא כברכת הרוב. ואם יש בו ה' מינים ובא לטעם יברך רק בורא מיני מזונות. ועי' במשנה ברורה (סי' קסח ס"ק מוג) דכתב דבכהאי גוונא הוי ברכה לבטלה. ע"ש. והנה כתב במועדים וזמנים (ח"ז, חג שבועות, סי' רלה) שאם יש שכבה דקה של בצק למטה וכל הכוונה בקמח רק להחזיק הגבינה דמברכין שהכל ולא מברכין על השכבה הדקה, אבל בעוגת גבינה עם הרבה גבינה שיש קמח סביב, למעלה ולמטה ונקראת עוגת גבינה דאין הכוונה בקמח להחזיק לבד, אלא גם לאכילה, אף שעיקרו ורובו גבינה אינו מברך אלא בורא מיני מזונות לבד, ואם לוקח מהגבינה לבדה הוי ברכה לבטלה. והחושש לדעת החיי אדם יקח מעט סוכר או דבר אחר שברכתו שהכל אחר שבירך מזונות ויברך עליה ויכוין להוציא הגבינה, דבכהאי גוונא יוצא ידי חובה לכולי עלמא. ע"ש. וכן ראיתי בשו"ת עולת יצחק להגר"י רצאבי (סי' סד) שכתב לחלק דאם השכבה עבה אז היא עיקר ופוטרת הגבינה שעמה, אבל כשהיא שכבה דקה להחזיקה שלא יטנפו הידיים הם טפלין כרקיקין ומברכים על הגבינה. ע"ש. וכן כתב הגאון רבי יהושע מאמאן זצ"ל בשו"ת עמק יהושע (ח"ה סי' י'). והנה אחר ראותי כל הנ"ל יש לדעת לחלק בין נדון מרן לנדון העוגה עם השכבה הדקה, שהרי לשונו של מרן הוא 'שהדבר ידוע שאין מתכוונים לאכול לחם' וכאן לפי עדות כמה מהאוכלים ומהמכינים עוגה זו, זה ניתן אכן לאכול ולא רק למנוע מהידיים שיטנפו. והן אמנם שהעיקר הוא הגבינה, אבל מכל מקום מדוע לא נימא שיש בו דין 'כל שיש בו'. ואה"נ אם אכן מטרת השכבה הדקה היא להחזיק העוגה תהיה ברכת עוגה זו 'שהכל'. ולכן

לדעתי כדאי באופן זה להפריד ולברך על כל מין בנפרד וכמו שמצינו בכהאי גוונא בפוסקים. ובפרט שיש שמניחים בעוגה זו כמעין פירורי עוגה למעלה שבודאי עיקר הכוונה של נתינת הפירורים האלה לתת טעם טוב ומוסיף בעוגה, מש"כ בשם וכן כוונת האוכל בדרך כלל (וראה בספר וזאת הברכה עמ' 97 הגרי"ש אלישיב). וכמו שמצינו בברכת ה'קרמבו' שהוא בנוי מב' חלקים, קצפת מלמעלה העשויה מביצים וכו', שברכתה 'שהכל נהיה בדברו' ובתחתית יש בסקויט שברכתו 'בורא מיני מזונות'. והנה אף שעל תערובת שיש בה מיני דגן אם באה לטעם צריך לברך 'בורא מיני מזונות' כמבואר בש"ע (סי' רח ס"ב), כאן אינו נמצא בתערובת אלא הקצפת מונחת על הבסקויט והם ב' דברים נפרדים. אין ספק שרוב האנשים אוהבים את הבסקויט ובודאי גם את הקצפת ולעני"ד צריך לברך על הבסקויט בהתחלה בורא מיני מזונות ולאחר מכן על הקצפת 'שהכל נהיה בדברו'. ויש ראייה לזה מדברי מ"ב (סי' קסח ס"ק מה) שכתב, וכתבו האחרונים דבמדינותינו שנותנין מרקחת על הדובשנין שטובים הדובשנין למאכל בעצמן אם כן כוונתם גם בשביל אכילת הדובשנין וממילא הם העיקר ומברך עליהם 'בורא מיני מזונות' ופוסט המרקחת. ופשוט דדוקא שבעת אפייה נאפין ביחד אבל אם אפה הדובשנין לבד ואח"כ מניח עליהם מלמעלה המרקחת אין נעשין המרקחת טפילה להם שכונתו לאכול שניהם ואין המרקחת באין ללפת הדובשנין וצריך לברך גם על המרקחת. ע"כ. וא"כ הוא הדין ב'קרמבו' שהבסקויט נאפה בפני עצמו ואחר כך מניחים עליו את הקצפת, ממילא אין ה'קרמבו' נפטר בברכת הבסקויט וכמו כן אין הבסקויט בטל לגבי הקצפת מאחר שהבסקויט עצמו יש בו טעם טוב. ולא דומה לרקיקין שעושים רק שלא לטנף את הידיים, אלא כאן בבסקויט יש לו טעם טוב בפני עצמו. ומבואר במ"ב הנ"ל שאין הדובשנין בטלים לגבי המרקחת ולכן צריך לברך על הבסקויט בפני עצמו, הלכך יש לברך על הבסקויט 'בורא מיני מזונות' בתחילה ואחר כך על הקצפת 'שהכל נהיה בדברו' וכך פסקו: ספר שערי ברכה (שטרן, עמ' קכב), קובץ מבית הלוי (ח"ד עמ' קמב), שו"ת עולת יצחק (רצאבי, ח"ב סי' סג) הלכה ברורה (ח"ח עמ' תנ), ברכת ה' (להגר"מ לוי ז"ל, ח"ג עמ' שז), ספר וזאת הברכה (עמ' 37). וכן הוורו רבני בד"ץ העדה החרדית (כמובא במדריך הכשרות של העדה החרדית). וכן מדוייק מד' האגרות משה (ח"ד חאו"ח סי' מג). ואף שראיתי בכמה פוסקים שכתבו לברך על הקצפת ולפטור הבסקויט מטעם שהבסקויט בא להחזיק את הקצפת וכל מטרתו שלא יטנפו ידיו מהקצפת (עי' ילקו"י ח"ג עמ' תקלא, שו"ת אור לציון ח"ב עמ' קכו, אבני ישפה ח"א סי' מד אות ג, ועוד). מכל מקום כיון שיש בזה פלוגתא ואף אם נאמר שהבסקויט טפל, כבר נפסק להלכה שאפשר לברך על הטפל תחילה שחפץ בו בראשונה, ומברכים עליו כברכתו (יעוין רמ"א סי' ריב ס"א, חזו"ע ברכות עמ' רפה). ואין בזה ברכה שאינה צריכה, משום שרוצה לצאת מהספק וכמבואר בכגון זה בש"ע (סי' קעד ס"ז). וכן מבואר בכמה מספריו של מרן זצוק"ל). ועיי' בזה בספר שערי הברכה (עמ' תרפה). ורק אם אינו

אוהב את הבסקוויט ואוכלו רק משום שלא לזורקו יש לברך על הקצפת 'שהכל נהיה בדברו' ולפטור את הבסקוויט (וכמדומה שרוב האנשים אוהבים את הבסקוויט ולכן יש לברך עליו תחילה, וכאמור). **לכן להלכה אם הכינו עוגת גבינה עם שכבה דקה של בצק מתחת, אם באה השכבה לטעם יש לברך 'בורא מיני מזונות' על הבצק, ולאחר מכן יקחו מעט מן העוגה ויברכו 'שהכל'. ואם באה השכבת בצק להחזיק את העוגה מברך על הגבינה 'שהכל' ופוטר את השכבת בצק.**

שאלה: האם אף לבני ספרד מותר לאכול המעדנים המעורבים עם ג'לטין דגים כגון מעדן הנקרא 'מולר' או להוסיף לכתחילה ג'לטין העשוי מדגים לעוגת גבינה?

תשובה: ראשית נבחר שלבני ספרד יש להמנע מאכילת דגים עם חלב משום סכנה וכמו שכתבו הפוסקים ומהם: רבינו בחיי (פ' משפטים על הפסוק "לא תבשל גדי בחלב אמו"), ב"י (סי' פז), שו"ת חינוך בית יהודה (סי' סא), כנסת הגדולה (סי' פז הגהב"י אות יט), בא"ח (ש"ש פ' בהעלותך אות טו), שו"ת רב פעלים (ח"ב חיו"ד סי' י). וכ"פ מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל בספרו הליכות עולם (ח"ז עמ' כ). ויש בזה אריכות גדולה בהבנת הב"י, וכן בספרי הפוסקים, ואכמ"ל. לכן בני ספרד צריכים להמנע מלאכול פיצה עם טונה וכדו'.

ולשאלתינו יש להתיר אף לבני ספרד בזה מכמה סיבות א. משום שאיבדו כבר את כל טעמם ונתייבשו כליל עד שנעשו כעץ שהרי אופן עשיית הג'לטין הוא שלוקחים העצמות של הדגים ושורים אותם במלח וסיד ומנקים אותם היטב, ומייבשים אותם הרבה בחום השמש במשך כמה חודשים, ומערבים בהם חומרים כימיים מסויימים, וטוחנים אותם ונעשים קקמח דק, ונותנים אותם אחר כל זה במאכלים שונים כדי להקפיאם. וא"כ אין בכך סכנה שהרי חולף כל תארום וטעמם ואין לחוש בזה משום סכנה ב. במציאות שנוצרה חשיב כדיעבד ובדיעבד אין לאסור דגים שנתערבו או נתבשלו עם חלב וכמו שכתב מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל בהליכות עולם (שם בבאו'). ג. כמות הג'לטין בטלה בשישים ודעת הש"ך (סי' קטז ס"ק ב בנקודות הכסף) ועוד אחרונים שאף איסור שהוא משום סכנה בטל בשישים. הלכך יש להתיר בזה בשופי אף לבני ספרד וכן הורה בזה מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל וכמו שהביא בנו הרה"ג אברהם יוסף שליט"א בשמו והודפס בקובץ הלכתי היוצא ע"י רבני מחלבת "תנובה" הנקרא בשם 'בנתיב החלב' (ח"ה עמ' 46). וע"ש בקובץ שכן דעת הגר"ש אלישיב שבני ספרד המחמירים בדגים

וחלב יכולים לאכול מעדן המעורב עם ג'לטין דגים. ע"ש. [ושמעתי אחד מרבני תנובה שאמר ששאל לחכם ספרדי והורה לו שהדבר אסור לבני ספרד, ובשיעור לא ביאר מדוע וגם לא התייחס לנימוקים להתיר שכתבנו]. הלכך להלכה מותר לכתחילה אף לבני ספרד לאכול המעדנים המעורבים עם ג'לטין דגים כגון מעדן הנקרא 'מולר' או להוסיף ג'לטין העשוי מדגים לעוגת גבינה.

לרפואת הנפש והגוף של נחמיה בן חתון